

گزارشی کوتاه از موزه مکه معظمه

علی اکبر مهدی پور

مردی مکتب نرفته و استاد ندیده، با اتکا به منطق وحی، بزرگترین تمدن بشری را در سرزمین حجاز پایه گذاشت و مشعل فروزان دانش و فضیلت را به دست امت بزرگ اسلام سپرد. در مدتی کوتاه امت فرزانه اسلامی قله‌های شرق و غرب را فتح نموده، پرچم پر افتخار تمدن اسلامی را در دورترین مناطق اروپا به اهتزاز درآوردند و جهان بشری را از تعالیم حیات بخش اسلام برخوردار ساختند.^۱

طولی نکشید که وهابیان مراکز قدرت به دست گرفتند و تعالیم عالی اسلام را دگرگون ساختند و سیمای تمدن شکوفای اسلام را مخدوش کردند و با همه مظاهر تمدن اسلامی به مبارزه پرداختند و در این راه هیچ حد و مرزی نشناختند.^۲

نگارنده برای عمره مفرده در غرة شعبان المعظم سال جاری وارد سرزمین وحی شد و در اثنای اعمال متوجه گردید که موزه گران سنگی در شهر مقدس مکه معظمه افتتاح شده است. با توجه به شیوه فرهنگی وهابیان، آن را گامی مهم به سوی تمدن و تجدید نظر در مبانی فاسد وهابیت تلقی نموده، روز سه شنبه ۸۸/۵/۶ برابر پنجم شعبان المعظم ۱۴۳۰ ق. از این موزه دیدار به عمل آورد و اکنون گزارش کوتاهی از این موزه:

موزه مکه مکرمه

موزه در اسلام پیشینه‌ای بس دراز دارد، ولی وهابیان بی فرهنگ، شب و روز مبارزه‌ای بی‌امان با آثار تمدن اسلامی داشتند و هرگز اجازه نمی‌دادند چیزی به عنوان آثار باستانی، اشیای عتیقه و مظاهر تمدن اسلامی در این کشور باقی بماند. ولی در سال‌های اخیر گامی به پیش نهاده به تأسیس موزه‌ای در مکه معظمه به نام: «متحف مکه للآثار و التراث» اقدام نموده‌اند. امیدواریم فرهیختگان حجاز در دیگر شیوه‌های به اصطلاح فرهنگی! خود نیز تجدید نظر نموده، بیش از این از قافله تمدن بشری دوری نگزینند. از نکات جالب این که تأسیس این موزه با فرهنگ‌سازی همراه بوده و روی در ورودی موزه نوشته شده:

بِطَنِّ مَكَّةَ آثَارًا لِأَوْلِيكُمْ مِمَّا بَنِي لِمَعَدِّ جَدُّهُ أُدَدٌ

«در دل مکه نشانه‌هایی برای پیشینیان شما هست که آن‌ها را برای «معد»^۳ پدر بزرگش «أدد» بنیاد نهاده است.»

ساختمان موزه

این موزه در کاخ «الزاهر» تأسیس شده و کاخ الزاهر به دستور ملک عبد العزیز، پایه گذار کشور سعودی، هجدهمین زمامدار از آل سعود، بین سال‌های ۱۳۶۵ - ۱۳۷۲ ق. بنیاد گردید.

«عبد العزیز» پدر: فیصل، سعود، خالد، فهد و ملک عبد الله، از سال ۱۳۱۹ تا ۱۳۷۲ ق. بر کشور حجاز حکومت راند و بنای این کاخ، در آخرین روزهای سلطنت وی پایان یافت. در این کاخ تا سال ۱۳۷۸ ق. از میهمان‌های ملک پذیرایی می‌شد تا اینکه پس از مدتی،

در اختیار آموزش و پرورش قرار گرفت. این بنا سر انجام به سال ۱۳۹۸ ق. بازسازی شد و به سازمان فرهنگی کشور اختصاص یافت.

موقعیت موزه

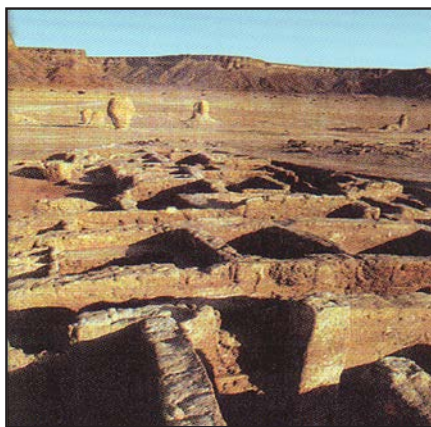
این موزه در خیابان مدینه منوره (تنعیم) بعد از بیمارستان ملک (شارع المدینه المنوره بعد المستشفى الملك بالزاهر)، در نزدیکی شهدای «فَخَّ»^۴ در خیابان منتهی به مسجد تنعیم قرار دارد. مساحت کاخ الزاهر ۳۴۲۵ متر مربع است، که ۱۲۰۰ متر آن فضای باز جلوی ساختمان قصر، هزار متر آن ساختمان موزه و ۴۲۵ متر آن غرفه‌های جنبی می‌باشد. ساختمان موزه در دو طبقه (همکف و فوقانی) و هر کدام یک هزار متر فضا دارد.

طبقه همکف

در طبقه همکف تالار بزرگی در وسط و غرفه‌هایی در دو طرف تالار قرار دارد، که به چهار بخش تقسیم می‌شود.

۱. آثار مربوط به پیش از میلاد

شامل: کاشی‌های معرق، سنگ نبشته‌ها، آثار کشف شده در حفاری‌ها، ظروف سفالی و سنگی مربوط به یک تا سه هزار سال پیش از میلاد. همچنین تصاویر مساجد قدیمی، قلعه‌ها، صخره‌ها، بازارها و راه‌های مواصلاتی حج در گذشته به چشم می‌خورد.

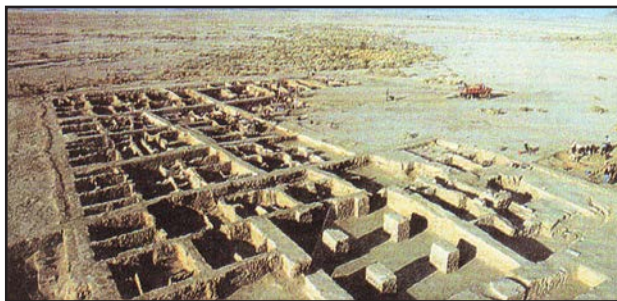
«۱»

آثار حفاری و گودبرداری «فاو» در جنوب غربی ریاض، مربوط به سال ۴۰۰ پیش از میلاد

تصویر «۲»

برج مراقبت دروازه «حَى الدَّرْع» در منطقه «دَوْمَةُ الْجَنْدَل».

تصویر «۳»

حفاری و گودبرداری منطقه «رَبْدَه»، زادگاه ابوذر غفاری رضی الله عنه.

۲. تاریخ طبیعی و زمین شناسی

شامل: ابزار و ادوات کشف شده در حفاری‌ها از دوران ما قبل تاریخ، در رابطه با انسان و تعامل وی با طبیعت و آشنایی او با کشاورزی و دامداری در عصر حَجَر.

تصویر «۵»

تصویر صخره‌ای کنده کاری شده، در کوه «القصب» طائف

۱. ماقبل تاریخ

شامل: سنگ‌های کشف شده از اعماق ۵ تا ۲۰ کیلومتری زمین که پیشینه آن‌ها تا ۸۵۰ میلیون سال تخمین زده می‌شود!

تصویر «۶»

تصویر هوایی مکه معظمه توسط ماهواره

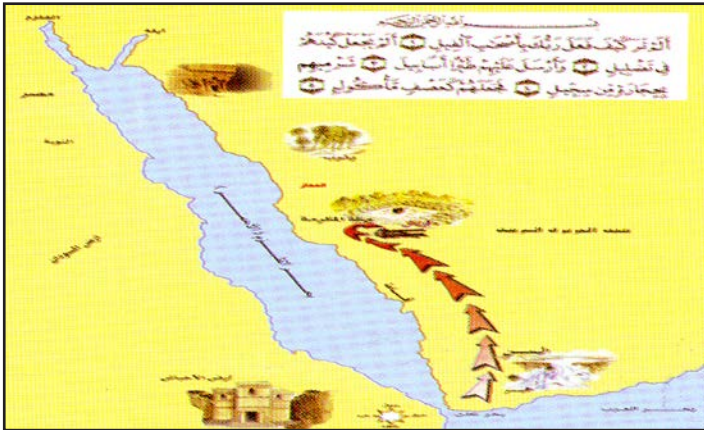
۱. قبل از اسلام

شامل: آثار فرهنگی، اجتماعی، دینی، سیاسی، تهاجم ابرهه، بازار عُکاظ، مُعَلَّقاتِ سَبِیع، سنگ نیشته‌های عهد ثمود و نسب مردی به نام: قرم بن لمو و تصاویر سفرهای بازرگانی.

تصویر «۷»

تصویر چشمه‌های آب گرم در وادی «لیث»

تصویر «۸»

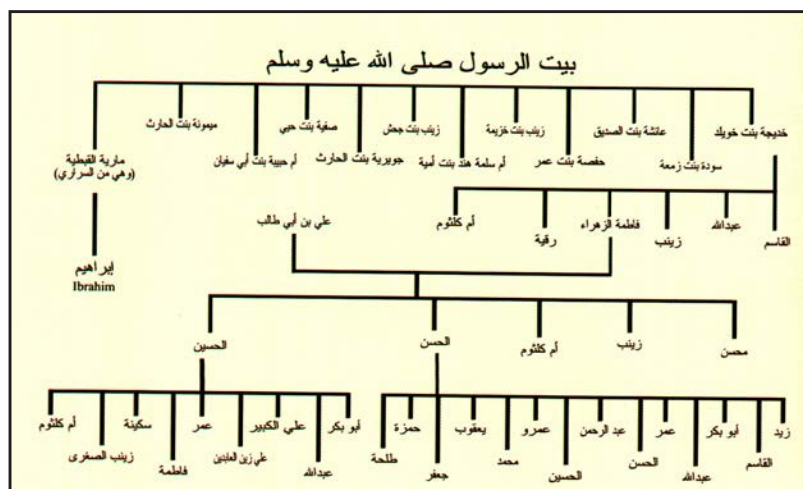
خط سیر ابرهه به هنگام تهاجم به مکه معظمه برای تخریب کعبه، به سال ۵۷۱ م. (داستان اصحاب فیل).

طبقه فوقانی

در طبقه دوم موزه، تالار بزرگی است در وسط و غرفه‌های بزرگی است در دو طرف که به ده بخش جداگانه تقسیم می‌شوند:

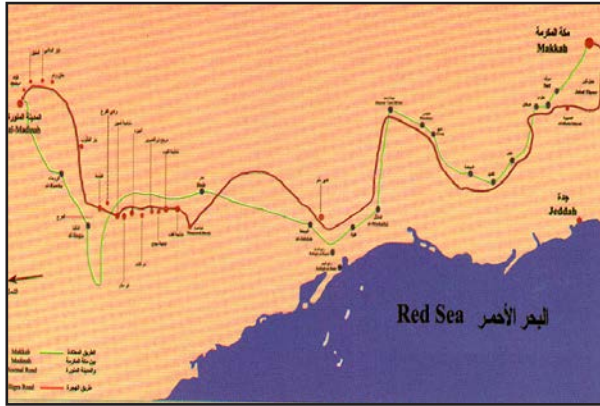
۱. سیره نبویه

شامل: الواح و تابلوهای مربوط به نسب قریش تا «کنانه»، زندگانی و نسب پیامبر ﷺ و فرزندان آن حضرت، به ترتیب: قاسم، زینب، رقیه، ام کلثوم، فاطمه، ابراهیم و عبدالله. مطابق تحقیق، پیامبر ﷺ تنها یک دختر داشت و آن حضرت فاطمه ﷺ بود. دیگر دختران، فرزندان ابو‌هاله، همسر هاله، (خواهر حضرت خدیجه ﷺ) می‌باشند.^۵

تصویر «۹»

شجره نامه بیت نبوی، که در میان فرزندان حضرت فاطمه ﷺ از حضرت «محسن» نیز یاد شده است.

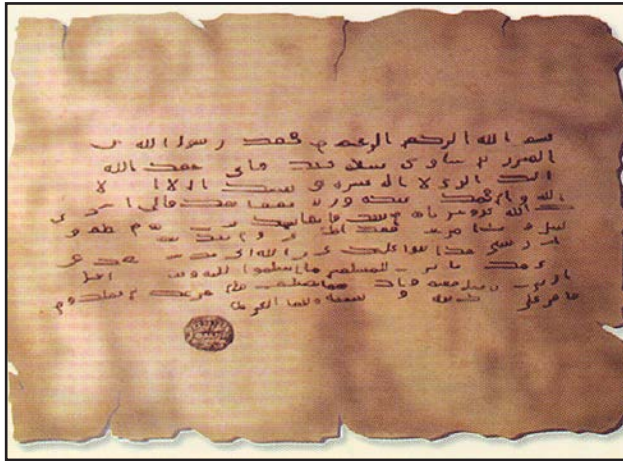

تصویر «۱۰»

کروکی خط سیر پیامبر ﷺ به هنگام مهاجرت از مکه تا مدینه.

۲. سیر تحوّل کتابت

شامل: دست‌نوشته‌های آیات قرآنی به خط کوفی، بر پوست آهو، سنگ‌نوشته‌هایی به خط مسندِ احسایی و تابلوهایی از دویرج در یلملم، در جنوب غربی مکه، با توضیح حروف و سیر تکاملی خط از عهد جاهلی تا عصر مشعشع طلایی اسلام.

تصویر «۱۱»

تصویر نامه پیامبر خدا ﷺ به: «مُنذر بن ساوی» بر پوست آهو.

این نامه به خط کوفی است و اینگونه آغاز می‌شود:

«بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ مِنْ مُحَمَّدٍ رَسُولِ اللَّهِ إِلَى الْمُنْتَدِرِ بْنِ سَاوِي، سَلَامٌ عَلَيْكَ، فَإِنِّي أَحْمَدُ إِلَيْكَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ، أَمَّا بَعْدُ...»

پیامبر خدا ﷺ این نامه را به هنگام بازگشت از «جعرانه» توسط علاء بن حضرمی به منذر بن ساوی عبدی در «بحرین» فرستاد، او نیز این نامه را به اهل «هَجْر» در بحرین تلاوت کرد و آن‌ها را به آیین اسلام فراخواند و گروهی از آنان مسلمان شدند.^۶

تصویر «۱۲»

تصویر تخته سنگی در «وادی العسیله» در شمال شرقی مکه معظمه، که آیاتی از قرآن کریم به تاریخ ۸۰ ق. (۶۹۹ م.) بر آن کنده شده است.

۳. اسناد

شامل: وثائق تاریخی، سیاسی، مذهبی و سکه‌های فلزی، نقره‌ای و طلایی، از عهد بیزانس تا زمان امویان و عباسیان.

در این بخش، دراهم فروان از قرون اولیه، با تاریخ ضرب، به سال‌های: ۹۲، ۱۰۵، ۱۲۸، ۱۳۰ و... در ابعاد مختلف، با رنگ‌ها و نقش‌های متفاوت وجود دارد.

در این میان دینار طلا، با تاریخ ضرب ۳۹۸ ق. که در اهواز ضرب شده و درهمی که در ۷۲۱ ق. در دوران ایلخانی، در تبریز ضرب شده و نام مقدس پیامبر اکرم و خلفا در آن دیده می‌شود و درهم دیگری به تاریخ ۱۰۶۶ ق. توسط صفویه در تبریز ضرب شده که بر آن:

«لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ، عَلِيُّ وَلِيُّ اللَّهِ» در سه سطر ضرب شده است، به چشم می خورد.

تصویر «۱۳»

تصویر دو فلس مربوط به عهد اموی ها

تصویر «۱۴»

تصویر دو درهم که به سال ۹۲ ق. در واسط ضرب شده است.

تصویر «۱۵»

تصویر دو دینار طلا که به سال ۲۵۰ ق. در مکه معظمه ضرب شده است.

۴. حج

شامل: جایگاه حج و زیارت خانه‌ی خدا از عهد جاهلی تا عصر اسلام.
در این سالن ماکت جَبَلُ الرَّحْمَةِ، مسجد خَيْف، مشعر و جمرات نصب و چراغ‌هایی در کنار آن‌ها تعبیه شده که با فشار دادن دگمه‌ی مربوط، چراغ روشن می‌شود و موقعیت آن مکان مقدّس مشخص می‌گردد.

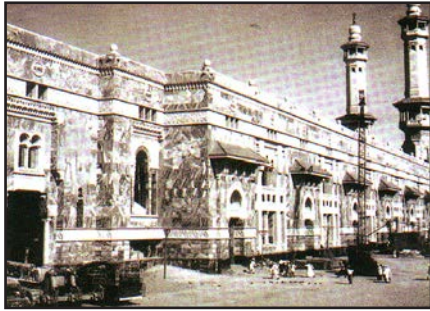
تصویر «۱۶»

تصویر جبلُ الرَّحْمَةِ در سرزمین عرفات، به تاریخ ۱۲۹۷ ق. برابر ۱۸۷۹ م.

تصویر «۱۷»

تصویر گروهی از حجّاج بیت الله الحرام به هنگام پیاده شدن از کشتی در بندر جدّه، به سال ۱۳۲۰ ق. برابر ۱۹۰۶ م.

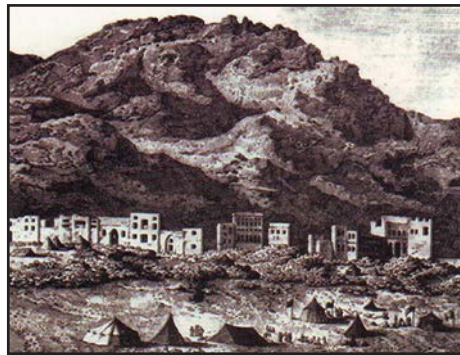

۵. سالن توسعه و عمران مسجدالحرام

شامل: تصاویر قدیمی مکه، حداکثر از ۱۳۰ سال قبل. تصویری که مربوط به پیش این تاریخ باشد، نه در این موزه و نه در جای دیگر موجود نیست.

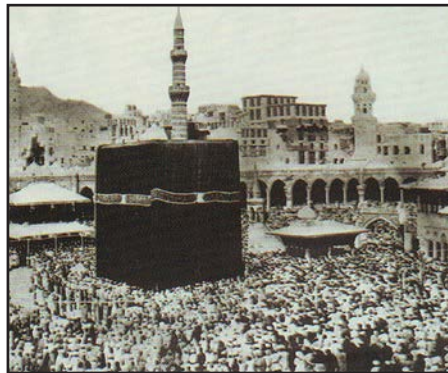
تصویر «۱۸»

نمای قسمتی از دیوار مسجدالحرام در قسمت «باب العُمرة»

تصویر «۱۹»

تصویر چادرهای حجاج در منا، مربوط به یک صد سال پیش.

تصویر «۲۰»

تصویری از مسجدالحرام به هنگام ادای نماز جمعه، در سال ۱۲۹۷ ق. برابر ۱۸۸۰ م.

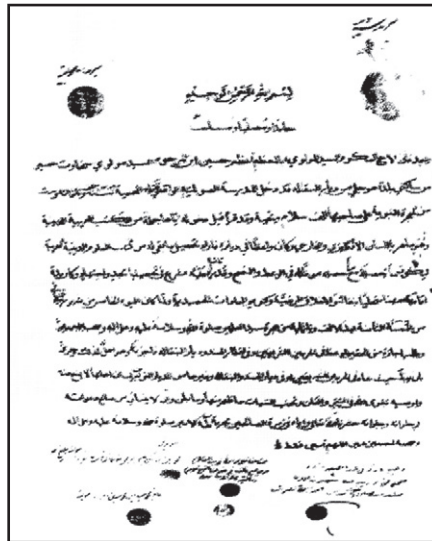

تصویر «۲۱»

ملک عبد العزیز به هنگام بوسیدن حجر الأسود در سال ۱۳۵۷ ق.

۶. آموزش

شامل: سیر تکاملی مدارس، از قرن اوایل ششم تا زمان معاصر و آمار مدارس عهد عثمانی، شرفا و آل سعود، سپس پیدایش مدارس دولتی.

تصویر «۲۲»

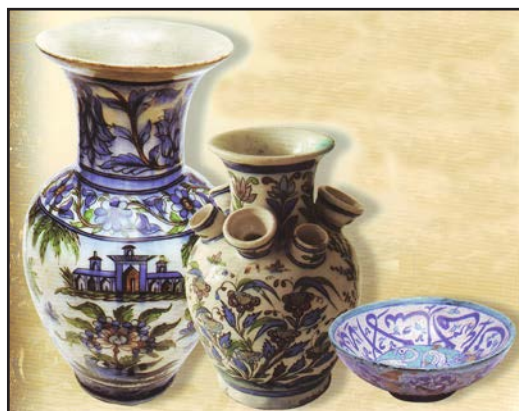
مدرک فارغ التحصیلی دانش آموزی از یکی از مدارس صولتی در مکه به سال ۱۳۰۸ ق.

۷. میراث مکه معظمه

شامل: ابزار و ادوات و لباس‌های قدیمی؛ اعم از منسوجات، سلاح‌ها، ابزار شکار، وسایل کشاورزی، شمشیر، عصا، مشک، داس، خیش، چرخ چاه، ظرف حمل باروت از خز، کیف دستی از پوست آهو و غیر آن‌ها، از مصنوعات شهر مکه.

۹. هنرهای اسلامی

شامل: ظروف مسی، فلزی و سفالی ایرانی، مربوط به قرن ششم؛ سفال‌های ایرانی از قرن هفتم؛ سینی‌های مسی کنده کاری شده ایرانی، مربوط به قرن ۱۱ ق. گلدان‌ها و شمعدان‌های قاجاری، مربوط به قرن ۱۳ هجری قمری.

تصویر «۲۳»

ظروف لعابی و سفالی مربوط به قرن ششم هجری، برابر قرن ۱۲ میلادی.

۱۰. نسخ خطی

در وسط تالار چند نسخه‌ی خطی به نمایش گذاشته شده، که از آن جمله است:

۱. کتاب «محض الوفاء فی فضائل المصطفی»

تألیف: محمد بن محمد علی کازرونی، به تاریخ ۷۹۳ ق.

جامع الفضولیین

تاریخ کتاب: ۸۱۸ ق.

مصحف شریف، در قطع رحلی بزرگ

تاریخ کتابت ۱۲۸۷ ق.

پی‌نوشت‌ها:

۱. ر. ک: ویل دورانت، مشرق زمین گاهواره‌ی تمدن (جلد اول تاریخ تمدن).
 ۲. ر. ک: نگارنده، تاریخ وهابیان.
 ۳. «مَعَدَّ» جَدَّ شانزدهم پیامبر ﷺ و «أَدَدَ» جَدَّ هجدهم آن حضرت می‌باشد؛ یعنی «مَعَدَّ» پس از عدنان و «أَدَدَ» پدر عدنان بود که پیامبر ﷺ به هنگام شمارش اسامی نیاکانش، چون به «مَعَدَّ بن
۱. عدنان بن أَدَدَ می‌رسیدند، از او فراتر نمی‌رفتند و می‌فرمودند: «نَسَابَهُهَا دَرُوحٌ مِی‌گویند.» (ابن سعد، الطَّبَقَاتُ الْکُبْرَى، ج ۱، ص ۵۶).
 ۴. محلَّ شَهَادَتِ یَارَانِ حَسَنِ بْنِ عَلِیِّ صَاحِبِ فَخِّ، مستشهد ۱۶۹ ق.
 ۵. ر. ک: نگارنده، صدف کوثر.
 ۶. ابن سعد، الطَّبَقَاتُ الْکُبْرَى، ج ۱، ص ۲۶۳.

